

ÌṢẸ BÚDÍSÙ

Búdà Ó gbé ní ǹnkan bí ọdún 563 sí 483 ́sáájú Sànmàní Kristẹni. A bí i ní Kapilavastu, Índià. Èyí wà ní agbègbè ilú Napal báyií. Wọn kọ Buddha láti jẹ jagunjugun àti alá̀kòóso. Ó gbéyàwó nígbà tí ó wà ní kékeré, ó sì kópa nínú ìgbésí ayé ààfin. Buddha rí i pé ayé yií, aláini àniyàn yií jẹ ohun tí ó ̀sòro láti ̀se, ó sì ǹ gbádùn ara rẹ. Ó ní ifẹ sí à̀sà̀rò ní ìbèrẹ. Ó bẹrẹ sí rìn kiri láti wá ìmọ̀lẹ.

Nígbà tí ó ǹ rìn kiri ní Àríwá Índià, ó kọkọ ̀se iwádíí nípa ̀sìn Híndù, ó sì gba ̀ẹkọ lódò àwọn olùkòni Brahman. Ìsìn Híndù ní àwọn ìdánrawò líle koko nínú àwọn ìṣẹ ìsìn àti ifaradà sí àwọn ifẹkúfẹẹ ayé. Búdà, tí orúkọ ìdílé rẹ ǹ jẹ Gautama, rí ètò ẹgbé àwọn Híndù gégé bí ohun tí ó léwu, àti ìgbésí ayé asán. Ní ǹnkan bí ọdún 526 ́sáájú Sànmàní Kristẹni, ó jókòó lábẹ igi kan, ó sì ní ìrírí ìmọ̀lẹ ní láti ó ǹ wá. Ìmọ̀lẹ yií fi ọ̀nà ìgbàlà hàn kúrò nínú ìjìyà. Orúkọ Búdà tùmọ̀ sí 'Èni tí ó ní ìmọ̀lẹ.' Orúkọ rẹ ni Búdà Siddhartha Gautama.

Kò pé léyìn náà, ó wààsù iwààsù kan tí a ̀sì ǹ tọjú títí di òní, èyí tí ó ní ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ohun tí ó jẹ ti ̀sìn Búdà nínú.

Àsà àtọwọ́dọ́wọ́ sọ pé ní ọdún 533, ó pàdé ọ̀kùnrin aláìsàn kan, ọ̀kùnrin àgbàlagbà kan, àti ọ̀kùnrin òkú kan. Lójií, ó kiyèsí, ó sì rí i jinlẹ pé ìjìyà jẹ ohun tí gbogbo èniyàn ǹ jẹ. Léyìn náà, ó pinnu láti gbé gégé bí ẹni tí ǹ bẹ̀bẹ, tí ó fi ara rẹ fún ìgbésí ayé ìsìn nikan, tí ó ǹ gbé ìgbésí ayé tí ó ní ìparọ́rọ̀ àti àlàáfíà, tí ó ǹ fi ọ̀rọ̀, ìdílé, àti agbára sílẹ̀ nínú wíwá òtítọ̀. Nítorí pé ó jìnnà sí ilẹ̀ Ísírẹ̀lì, kò ̀seé ̀se kí ó mọ ohun tí Ọlọrun ǹ ̀se láti pa irú-omọ̀ Ábúráhámù mọ̀, àti pé nítorí pé ó ti wá láti inú àwọn èniyàn tí wọn ti kọ Ọlọrun sílẹ̀ tẹ̀lẹ̀, kò ní mọ òtítọ̀ tí ó ǹ yorí sí iyè pẹ̀lú Ọlọrun; sùgbọ̀n ó jẹ èrò rere láti wá òtítọ̀ nígbà gbogbo. Ìpinnu rẹ láti yí ìgbésí ayé rẹ padà ni ̀sìn Búdà mọ̀ sí Ìpadàbò Nlá.

Ó kó àwọn omọ-èyìn jọ, ó sì rìn rìn àjò gba àfonífojì odò Ganges, ó ǹ kọ àwọn ̀ẹkọ̀ rẹ, ó sì kó àwọn omọ̀lẹyìn rẹ jọ. Léyìn náà, ó dá àwọn àwùjọ àwọn ajéjẹ sílẹ̀ tí wọn ǹ gba ẹnikẹni, láika ̀yà ara wọn sí. Ó padà sí ilú ìbílẹ̀ rẹ fún ìgbà díẹ̀, nígbà tí ó sì wà níbẹ̀, ó yí baba rẹ, iyàwò rẹ, àti àwọn mèm̀bà ìdílé rẹ padà sí ìgbàgbọ̀ rẹ. Ó lo ǹnkan bí ọdún méjèédọ́gbọ̀n láti yí àwọn èniyàn padà sí ̀ẹkọ̀ rẹ. Ó bẹrẹ ̀sìn tuntun ní àkókò̀ yií. ̀Ẹkọ̀ rẹ ti nípa lórí ọ̀pọ̀ èniyàn fún ǹnkan bí ọdún 2500. Ó kú ní omọ̀ ọdún m̀erìndínlọ́gọ̀rin. Gbogbo itàn ìgbésí ayé rẹ tí ó ̀sé kù ni àwọn omọ̀lẹyìn rẹ kọ ní ọ̀pọ̀ ọdún léyìn ikú rẹ.

Ẹkọ̀ rẹ lòdì sí ìgbádùn ara-ẹni, ètò ̀yà, àti à̀sẹ̀jù ti ̀mí àti ìgbádùn ara-ẹni tún ní ipa lórí ̀sìn Híndù.

Buddhism jẹ ẹgbé àwọn ajéjẹ nínú à̀sà Hinduism Brahman tó gbajúmọ̀ jùlọ̀. Ó yára gbé itọ̀sọ̀nà tirẹ kalẹ̀. Kíkọ̀ àwọn apá pàtàkì nínú ìmọ̀ ọgbọ̀n orí Hindu, à̀sẹ̀ àlùfáà̀ rẹ, àti àwọn iwé mímọ̀ Vedic sílẹ̀, nígbà tí ó ǹ sé pé ìniyelórí ̀mí ẹnikan sinmi lórí ipò ìbí rẹ.

Ìsìn Búdà ti ̀se pàtàkì ní Èsía, láti Índià sí ilà-òòrùn títí dé Bàmà.

Àwọn Òtítọ̀ M̀erin ni kókó pàtàkì nínú ìmọ̀lẹ̀ Buddha:

1. Ìgbésí ayé jẹ ìjìyà, ìgbésí ayé èniyàn jẹ ìrora láti ìbí sí ikú. Kò sí itura nínú ikú nítorí pé ìgbésí ayé jẹ àyípo. Ó ǹ yorí sí àtúnbí.
2. Ìjìyà máa ǹ wáyé nítorí àìmọ̀ nípa iwà òtítọ̀ àti ìsopòmọ̀ra àti ìgbámúmọ̀ sí ìgbésí ayé.
3. A le pari ijiya nipa bibori aimokan ati ifaramo.
4. Ọ̀nà méjọ̀ ló wà láti dín ìjìyà kù, èyí tó ní àwọn èrò tó tọ̀, èrò tó tọ̀, ọ̀rọ̀ síso, ìṣe, ìgbésí ayé, ìsapa, èrò tó tọ̀, àti ìrònú tó tọ̀. Àwọn méjọ̀ yií wà ní ̀ẹka m̀eta tó para pọ̀ di ̀sìn Búdà; Ìwà rere, Ọgbọ̀n, àti Ìfojúsùn.

Buddha kóni ní ikòsílẹ̀ ọkàn tí ó wà títí láé. A n ẹ̀ ẹ̀ àpẹ̀júwe wíwàláàyè gégé bí ẹ̀ni tí kò ní ẹ̀mí, tí kò ní ìdúróṣinṣin, ẹ̀gbẹ̀n pẹ̀lú ìjìyà. Ó kóni ní ẹ̀kọ̀ ìpilẹ̀ṣẹ̀ ìgbékẹ̀lẹ̀. Àìmọ̀kan ní ìgbésí ayé tí ó ti kojá n dá ìtẹ̀sí sílẹ̀ fún ọkàn àti ìmọ̀lára láti yorí sí ifẹ̀kúfẹ̀ àti dídímọ̀ mọ̀ iwàláàyè. Ipò yí n fa ìlànà dídí padà sínú àyípadà ìbí, ọjọ̀ ogbó, ikú, àti ìsopọ̀ láàárín ìgbésí ayé kan àti ẹ̀kejì, nínú ìṣàṅ àwọn iwàláàyè. Àwọn iwàláàyè tí a tún sọ di tuntun wọnyí kí í ẹ̀ ẹ̀ iye tí ó wà títí láé, ẹ̀gbẹ̀n ó jẹ̀ ìrìnàjò ọkàn láti ìgbésí ayé kan sí òmíràn.

Ẹ̀kọ̀ 'Karma' yí tún ní í ẹ̀ ẹ̀ pẹ̀lú ìgbàgbọ̀ yí nípa ìgbésí ayé àtúnlò. Karma ní àwọn àbájáde iwà rere ti ịṣe ẹ̀niyàn. Ìdájọ̀ òdodo gbogbogbò wà ní ti pé a máa n san ẹ̀san fún ịṣe rere àti pé a máa n fi iya jẹ ịṣe búburú nínú àwọn ịṣe tí ó n yorí sí àtúnbí. Ìlànà karmic yí n ẹ̀ ẹ̀ nípasẹ̀ òfin iwà rere dípò ìdájọ̀ àtòrunwá. Karma pinnu irú ẹ̀niyàn ẹ̀, ẹ̀wà ẹ̀, gígùn ẹ̀, ọ̀rọ̀ ẹ̀, ọ̀gbón ẹ̀, àti ipò ẹ̀ lówùjọ̀. Gégé bí Buddha ti sọ, karma onírúurú lè yorí sí àtúnbí ẹ̀ gégé bí ẹ̀niyàn, iwin, ẹ̀ranko, tàbí Bìlìsì tàbí ọ̀lọrun Hindu pàápàá.

Ìsìn Búdà kò fi pàtàkì pàtàkì fún àwọn ọ̀lọrun bí wọn ẹ̀ wà ní ọ̀nà kan náà gégé bí gbogbo ẹ̀dá míràn. Bó tilẹ̀ jẹ̀ pé wọn jẹ̀ ọ̀lọrun, wọn n gbé ní ọ̀run ní ipò gígùn àti dídùn. Kódà àwọn ọ̀lọrun náà lè kú, wọn sì lè tún àwọn míràn bí, bóyá ipò iwàláàyè tí ó reṣẹ̀. Àwọn ọ̀lọrun kò ní agbára lóri àyànmọ̀ ẹ̀niyàn, bẹ̀ẹ̀ ni wọn kí í ẹ̀ ẹ̀ oludá rẹ̀. **Kò sí ànfààní kankan nínú rírú ebo tàbí àdúrà sí wọn.** Ó yẹ̀ kí a fẹ̀ràn wíwà láàyè ẹ̀niyàn, nítorí pé ìmọ̀lẹ̀ nìkan ló ẹ̀ ẹ̀ fún ẹ̀niyàn.

Ète pàtàkì nínú ìyípo ẹ̀sìn Búdà ni láti bọ̀ lówọ̀ ìjìyà tó wà nínú rẹ̀. Láti ẹ̀ ẹ̀yí ni a n pè ní Nirvana. Nirvana ni ipò ìmọ̀lẹ̀ níbi tí ojúkòkòrò, ikóríira, àti àìmọ̀kan ti lo. Èyí kí í ẹ̀ ipò ìparun pátápátá bí kò ẹ̀ ipò tí a kò lè ẹ̀pẹ̀júwe.

Bí àkókò ti n lo, àwọn iyípadà àti ipínýà ẹ̀sìn Búdà ti wáyé pẹ̀lú. Zen àti Ilẹ̀ Mímọ̀ ni ó ẹ̀ ẹ̀ pàtàkì jùlọ̀ nínú àwọn wọnyí, a gbé Zen kalẹ̀ ní China àti léyìn náà ní Japan. Zen n gba àṣà ìṣàrò níyànjú gégé bí ọ̀nà tí a gbà n lojú iwòye àiròtẹ̀lẹ̀ nípa iwà Búdà inu rẹ̀. Arábirin ará Índià kan tí orúkọ̀ rẹ̀ n jẹ̀ Bodhidharma ló dá Zen sílẹ̀, ẹ̀ni tí ó lo sí China ní ọ̀dún 520 AD. Zen tẹ̀nu mọ̀ ịṣe àti ìmọ̀lára ara ẹ̀ni dípò kíkẹ̀kọ̀ ẹ̀kọ̀ tàbí iwé mímọ̀.

Ilẹ̀ Mímọ̀ tẹ̀numọ̀ ìgbàgbọ̀ àti ifọ̀kànsin sí Búdà tí ìmọ̀lẹ̀ rẹ̀ kò lópin. Èyí ni ọ̀nà láti tún bí ní párádísẹ̀ ayérayé tí a mọ̀ sí Ilẹ̀ Mímọ̀.

Ẹ̀sìn Búdà ti ilẹ̀ Japan tún wà tí wọn n pè ní Nichiren, ẹ̀ni tí ó dá a sílẹ̀. Láti ọ̀rúndún ketàlálá léyìn ikú Kristi, ẹ̀gbẹ̀ yí gbàgbọ̀ pé Lotus Sutra ní kókó ẹ̀kọ̀ Búdà nínú. Nípa ẹ̀sẹ̀ àtúnso ìlànà kan. *"Ìbẹ̀rù sí Lotus Sutra"* àwọn olùfọ̀kànsin lè rí ìmọ̀ gbà.

Ìjọ̀sin nínú ẹ̀sìn Búdà jẹ̀ ti ẹ̀nikò̀ọ̀kan dípò ti ijọ̀. Ifihàn ìgbàgbọ̀ ni kíkà àwọn ibi ààbò méta náà. *mo sá àsàlà nínú Búdà, mo sá àsàlà nínú dharma (ẹ̀kọ̀), mo sì sá àsàlà nínú Sangra.* Sangra jẹ̀ àwùjọ̀ àwọn ajéjẹ̀ ịsìn tí ó ní onírúurú ịsìn. Àwọn kan n bu ọ̀lá fún Búdà nípa rírìn yíká ilé mímọ̀ tí ó dàbí ọ̀rùlẹ̀ tí ó gbé òdòdó àti tùràrí. Fún àwọn kan, àwọn àwòrán àti **Àwọn pepe tẹ̀mpilì ni wọn n ló gégé bí ibi ijọ̀sin.** jẹ̀ àwọn ịṣe ifọ̀kànsin tí ó wọ̀pọ̀ gégé bí ẹ̀bo ẹ̀so, òdòdó, àti tùràrí.

Buddhismnì aqbára láti bá àwọn ipò àti àṣà iyípadà mu, ẹ̀gbẹ̀n nígbà gbogbo ni ó máa n tako ifẹ̀ ohun iní.

Ẹ̀ ẹ̀sìn Búdà dára tó ti Híndù? Ẹ̀ ẹ̀sìn Búdà dára tó ti àwọn ará Íjíbítì àtijọ̀ tàbí ti àwọn ará Kálídià? Ẹ̀ ẹ̀sìn kan dára tó ti àwọn ará Kálídià? Ẹ̀ ẹ̀sìn Búdà so mọ̀ ìpilẹ̀ṣẹ̀ wa? Njé a ti ní ìpilẹ̀ṣẹ̀ rí tàbí àtúnlò ti wà títí láé? Ẹ̀ ó n fúnni ní idárijì ẹ̀ṣẹ̀, tàbí itura láti inu ijìyà lásán? Njé ẹ̀sìn Búdà máa n fúnni ní ilé rí iye àinípẹ̀kun pẹ̀lú Ọ̀lọrun ịṣẹ̀dá, tàbí iwàláàyè ìgbà diẹ̀ pẹ̀lú àwọn ọ̀lọrun kan.

Njé ẹnikan tí ó jẹ ẹlẹsìn Búdà tàbí Híndù tí ó rí ara rẹ gégé bí ẹniyàn nísinsinyí, tí ó ń gbé ní àkókò Kristẹni, yóò lè gbékèlẹ Jésù Kristi tí ó jiyà fún aráyé, kí ó la ijìyà ara rẹ kọjá; kí ó gbọràn sí àwọn ìlà Májẹmú Tuntun nínú Kristi, kí ó sì ní ìrètí iyè àinípẹkun pẹlú Ọlórùn, gégé bí àwọn Kristẹni ti ẹ? Njé èyí yóò fòpin sí àkókò àtúnbí? Njé ìgbàgbọ yí nínú Kristi yóò fòpin sí àkókò ìwàláàyè tí Búdà gbàgbọ nínú rẹ, àti èyí tí àwọn Híndù ń kọni?

Ìsìn Búdà ZEN

Zen jẹ ọ̀nà tí àwọn ará China gbà ń ẹ aseyorí góngó àwọn ẹlẹsìn Búdà láti rí ayé gégé bí ó ti rí, pẹlú ìwà, tàbí ipò ìrònú tí kò gba èrò tàbí ìmòlára, níbi tí èrò kò ti fi àmì sílẹ. Ìwà yíi ní a ń pè ní 'kò sí èrò'. Zen ń kọ ọ nínú àṣàrò, nígbà tí wọn kàn ń kiyèsì ohunkóhun tí ó lè ẹlẹ láísí ọ̀rò ọkàn.

Zen kì í ẹ ẹsìn tàbí ìmò ọgbón orí, gégé bí a ẹ mò tẹlẹ. Kò ní ohun púpọ láti kọni, kò sì ní àṣà ìbílẹ. Ó jẹ ọ̀nà ìbáwí ọkàn.

Zen tàbí Ch'an jẹ ilé-ẹkọ Buddhist kan tí ó gbèrú ní China àti lẹyìn náà ní Japan nípa sísopọ ìrísí Mahayana ti Buddhism tí ó bèrẹ láti India àti ìmò ọgbón orí China ti Taoism. Zen àti Ch'an jẹ ọ̀nà tí ó tẹlẹ ara wọn, ọ̀nà Japanese àti Chinese, èyí tí ó ń pe ipò ọkàn ní iwọn tí ó dọgba pẹlú ìrònú tàbí àṣàrò. Èyí jẹ ipò ìrònú Buddha kan, ẹni tí ọkàn rẹ kò sí nínú èrò pé ẹni kòọkan tí ó yàtò sí ara rẹ àti àwọn nńkan miiran jẹ ọótọ. Buddhism gbàgbọ pé àwọn nńkan ọtọtọ wà ní ìbáṣepọ pẹlú ara wọn nikan. Ọtítọ ni pé ayé jẹ 'gégé bí ó ti rí' yàtò sí èrò pàtó kan nípa rẹ.

Arábinrin ará Índià Bodhidharma ló mú Zen wọ orílẹ-èdè China. Zen ti ní ipa tó lágbára lórí isẹ ọ̀nà àti isẹ ọ̀nà ní àwọn orílẹ-èdè Ìlẹ̀ Ọ̀rùn Jùlọ nítorí pé ojú iwòye rẹ ní í ẹ pẹlú isẹ dípò ẹkọ àti pẹlú ìran tààrà nípa isẹdà dípò ìtumọ. Àwòrán inki dúdú ti Šáiná nígbà ijọba Song (960-1279) di ọkan lára àwọn isẹ ọ̀nà tó dára jùlọ ní ilé-ẹkọ Zen. Wọn ń kọ Zen ní àwọn agbègbè àwọn ajéjẹ tí wọn ń gbà àwọn akẹkọ sí fún àkókò diẹ. Ilé-ẹkọ Zen jẹ ilé-ẹkọ idánilẹkọ tí ó ń da àṣàrò pọ mọ isẹ ọwọ, pẹlú àfiyèsí pàtàkì sí isẹ ọ̀nà àti isẹ ọ̀nà.

Àwọn èyà méjì pàtàkì ti Zen ni àwọn ará Japan tí wọn kẹkọ ní China mú wá sí Japan. Ajéjẹ isìn Buddha, Eisai, mú Rinzai Zen wá ní ọdún 1191. Ajéjẹ isìn Buddha náà, Dogen, mú Soto Zen wá ní ọdún 1227. Àwọn èyà méjèjì ti Zen ń tèsiwájú láti máa gbèrú ní Japan. Lábẹ agbára Zen, àwọn ará Japan mú kí isẹ ọ̀nà tii ayeyẹ wá sí ìmótótó, wọn sì ẹ irú ewi pàtàkì kan, ìrísí ẹṣẹ kúkúru kan tí a ń pè ní Haiku.

Lẹyìn Ogun Àgbáyé Keji àti gbígbà Japan, ifé ọkàn kan bèrẹ sí í gbilẹ ní Yúróòpù àti Amèríkà ní Zen, pàápàá jùlọ láàárín àwọn ayàwòrán, àwọn onímọ ọgbón orí, àti àwọn onímọ nípa ọpọ.

Şé ẹsìn Buddhism ti Zen dára tó ti ẹsìn Buddhism? Şé ẹsìn Buddhism ti Zen dára ju ẹsìn Buddhism lo? Şé ẹsìn Buddhism ti Zen so mọ ipilẹṣẹ wa? Şé ó ń fúnni ní idárjì ẹṣẹ sí Ọlórùn, ẹlédàá wa? Şé ẹsìn Buddhism ti Zen fúnni ní iléiyè àinípẹkun pẹlú Ọlórùn tàbí ó so wá pọ mọ iléiyè Olùgbàlà gégé bí àwọn ẹsìn Júú àti Kristẹni ẹ ń ẹ? Şé ẹsìn yíi dára tó ti àwọn miiran?